

Akademik Baskının İdeolojisi Olarak Akademik Özgürlük İdeali: Amerikan Usulü

Bertell Ollman

Marx Twain biz Amerikalıların 'tartışmasız üç kesin şeye sahip olduğumuzu söylemişti: konuşma özgürlüğü, vicdan özgürlüğü ve bunların her ikisini de hiç bir zaman hayata geçirmeme konusundaki ihtiyatlılığımız' (1899:198). Ney-se ki, başka yerlerde olduğu gibi üniversitelerde de bu ihtiyatlılığa sahip olmayan bazı kişiler var; ama genellikle bu kişiler bunun için bir bedel ödediler.

Üç kısa çalışma: sosyalist bir ekonomi profesörü olan Scott Nearing 1915'te kamuoyu önünde maden ocaklarında çocuk emeğinin kullanılmasına karşı çıktığı için Pensilvanya Üniversitesi'nden atıldı. Mütevelli Heyetinde etkili bir maden ocağı sahibini de barındıran üniversitenin başkanı, Nearingin gitmesi gerektiğine karar verdi. Benim bulabildiğim kadanyıla, Nearing radikal görüşleri ve etkinlikleri nedeniyle bir Amerikan üniversitesinden atılan ilk profesördü (Frumkin, 1981).

Bazıları bu şerefin 1894'te Chicago Üniversitesi'nden kovulan Edward Bemise ait olduğunu savunuyorlar. Bu olayda Bemise yöneltilen temel suçlama, o yıl gerçekleşen ünlü Pullman demiryolu grevi sırasında sendika liderleriyle tartışmaya girişmek gibi zayıf bir yargıya sahipti. Bemis, Chicago Üniversitesi'nin başkanına yazdığı bir mektupta sendika görevlileriyle konuştuğunu itiraf etmiş, fakat bu konuşmanın sadece onları grevden vazgeçmeye ikna etmek için olduğunda ısrar etmişti. İşe yaramadı. Grev devam etti ve Bemis kovuldu (Metzger, ? : 152). Ancak Bemisin itiraflarına bakınca, onu siyasal düşünceleri yüzünden işini kaybeden ilk radikal olarak görmekte güçlük çekiyorum. Bu şerefin Nearing'e aittir. Bu demek değil ki, bundan önce üniversiteler hoşgörülüydü. Sadece Nearingden önce kendi düşüncesini açıkça söyleyen radikal profesörler yoktu.

İkincisi, 1940'ta New York Eyaleti'

nin Rapp-Coudert Heyeti, Belediye Üniversite Sistemindeki (şu anda New York Şehir Üniversitesi-CUNY) muhalifleri, hiç de dikkat çekmeden incelenmeye aldı. 1942'ye kadar kırkın üzerinde profesör ya komünist oldukları ya da kendi siyasal görüş ve etkinliklerini açıklamayı reddettiler için işten atıldı veya sözleşmeleri yenilenmedi (Schappes, 1982).

Üçüncü olarak, 1978'de Joel Samoff'un kadrosu, Michigan Üniversitesi siyaset bilimi bölümü tarafından onaylanmadı. Bir çok yayını olmasına rağmen ve üniversitenin bilimsel hayatına olağanüstü katkıları nedeniyle Özel Hizmet Ödülünü almak üzereyken, ortodoks siyaset bilimi dergilerinde yeterince yayın yapmamak ve inceleme nesnesine bakarken bilimsel olmayan Marksist yaklaşımı kullanmak suçunu işlemiştir.

Bütün bu olaylarda, bir profesörün hakikati kendi bildiğince arama hakkı gasp edildi. Nearing'in durumunda ipi çeken üniversitenin üst idaresiydi. CUNY'deki kırk kişiyi savuran rüzgardan en başta hükümet sorumluyken, Samoff'un akademik infazı kendi meslektaşlarının çoğunluğu tarafından alınan bir kararla gerçekleşti.

Peki bütün bu olayların neresinde akademik özgürlük var? Bugün akademik özgürlüğün öğretmenlerin ve öğrencilerin istedikleri bir konuyu seçmelerini, özgürce tartışmalarını, öğretilmelerini ve bunun sonuçlarını yayınlamalarını içerdiği konusunda genel bir mutabakat olsa da, çizgiyi nereye çekmek gerektiği (hiçbir yerde her şeye izin verilmez) ve daha özel olarak kimlere bu özgürlüğü vermek gerektiği konusunda kıran kırana bir tartışma var. Akademik özgürlüğe karşı tehdit nereden gelmektedir?

Akademik karar almada hükümetin müdahalesine karşı olmak, en kolay yapılan ve belki de en fazla savunulan tutumdur: buradan bakılınca, hükümet üniversiteden elini çekme yoluna giderse akademik özgürlük sağlanır. Ancak rahatsızlıkları olan birçok profesör ve öğrenci bugün daha büyük bir tehlikenin, bütün üniversite alemine kendi değerlerini dayatan üniversite başkanlarından ve mütevelli heyetinden geldiğini savunacaklardır. John Samoff gibi meslektaş değerlendirmesinin kurbanları olan başkaları ise öğretim üyelerinin tarafılığının akademik özgürlüğe karşı en büyük yıkımı getirdiğini söyleyeceklerdir. Zira, ortodoks olmayan yaklaşımları savunan profesörlere karşı samimi bir hoşgörünün olmadığı yerde sağlam bir akademik özgürlükten söz edilemez.

Üniversite işlerine devlet müdahalesinin -kendi sözleriyle- 'akademik özgürlüğü korumak' için -örneğin gençliği manipüle eden ve kandıranlara karşı- gerekli olduğunu savunanları da dikkate aldığımızda mesele iyice içinden çıkılmaz hale geliyor. Kısacası, herkes akademik özgürlüğü savunuyor; sadece vurgular ve düşmanlar farklı. 1978'de Marksist

siyasi fikirlerimden dolayı Maryland Üniversitesi'nin Yönetim Bölümü Başkanlığına getirilmediğimde, bu reddedişin akademik özgürlüğüme karşı yapılan bir saldırı olduğunu söylemiştim. Beni bu işe uygun gören fakülte mensupları da kendi akademik özgürlüklerinin engellendiğini belirttiler. Benimle çalışmak isteyen öğrenciler de aynı fikri savundular. Beni reddeden Başkan John Toll ise akademik özgürlük adına hareket ettiğini, hiç bir dış baskıya maruz kalmadan en iyi olarak gördüğü şeyi yapma yolundaki akademik özgürlüğü adına hareket ettiği konusunda ısrar etti. Birçok devlet politikacısının üniversiteye karşı mali desteği çekme yolundaki tehditleri bu dış baskıların en güçlüsünü oluşturuyordu; ama onlar da benim gibilere karşı akademik özgürlüğün sözcülüğünü yapıyorlardı.

'Akademik özgürlük' kavramının çeşitli kullanımını bir araya getirme sorunu hem çok kolay hem de fazlasıyla zor bir iştir. Kolaydır, zira mesele sadece kendi değerlerine en iyi uyan ve diğer kullanımları gayri meşru ilan eden akademik özgürlük kavramını seçerek bir taraf tutmaktır. Ancak bu farklı kullanımın, tasvir etmeye niyetlendikleri koşullar hakkında neyi açığa çıkardıklarını görmek için bu farklı kullanımlar arasındaki ilişkileri açıklamaya çalıştığımızda işler karışmaya başlar. İşte bu ikinci yolu izleyerek, bugün Amerika'da akademik özgürlüğün durumuna bir ışık tutmayı umuyorum.

Geçmişten günümüze süregelen akademik özgürlük tartışmalarının etrafındaki karmaşanın değerlendirilmesinin bir yolu, şimdiye kadar tanımlanan bu kavramı bir ideal olarak etiketlemek ve 'maalesef, her zaman uygulanmamıştır' diye eklemektir. Burada ima edilen, tabii ki insanların çoğunun bunu istediği ve ayrıca güncel pratikte de günbegün bu ideale yaklaşıldığıdır. İdeal üzerinde bu şekilde yoğunlaşmak suretiyle pratik de az biraz değiştirilmiş olur. Gerçekte olan şey teleolojik olarak görülür. Buradan bakanlara göre düşünülen şey nihayetinde, yeri geldiğinde, sabırla ve bu idealin daha fazla propaganda edilmesiyle gerçekleşecektir. Varolan ve ideal arasındaki mesafe az çok sabitlenir ve idealin varolanın olduğu gibi muhafaza edilmesinde oynadığı rol hemen hiç düşünülmez. Ve o (akademik özgürlük), kendi kavramlarıyla ve kendi gerçek toplumsal ve siyasal bağlamında ele alınmadığı sürece de böylece kalır². Her halükarda, 'akademik özgürlük' kavramının farklı kullanımları üzerindeki kafa karışıklığı, tartışma, düşüncelerin soyut düzleminde kalındığı sürece hiç bir zaman çözülemez. Bu nedenle, ayağımızı yere basmak ve kimin kime neyi neden yaptığını görmek zorundayız³.

Çalışmamızın merkezi elbette üniversite olacak. Ve sadece üniversite değil, kapitalist toplumdaki üniversite. Üniversitelerin doğasını sadece genel olarak ele almak mümkün değil midir? Bence değildir. Neden mümkün olmadığını görmek için bütün büyük üniversitelerde büyük sermaye tarafından yönlendirilen mütevelli heyetlerine bakmak bile yeterlidir. Eğer yabancı bir ülkenin yüksek öğretim kurumlarında okuyor olsaydık ve mütevelli heyetinin çoğunun generallerden oluştuğunu görseydik, oradaki eğitimin karakteri ve amacı hakkında belirli çıkarımlar yapmakta tereddüt etmezdik. Ama bizim mütevelli heyetlerimizin bir işadamları eliti tarafından yönlendirildiğini bilenler bile nadiren bunun niye böyle olduğunu ve bu gerçekten ne sonuç çıkarılabileceğini düşünmeye çalışmaktadır. Bu işadamları gerçekten diğerlerinden daha mı akıllıdır, daha mı fazla kamusal ruha sahiptirler ya da rasyonel ve eleştirel düşünceyle daha mı fazla ilgilidirler? Eğer değilse, kapitalistlerin üniversiteden ne istediklerini ve orada ne aradıklarını ve bütün bunların akademik özgürlükle ne gibi bir ilgisi olduğunu anlamak zorundayız⁴.

Kapitalizm, üretim araçlarının özel kişilerin mülkiyetinde olduğu ve tüm üretim kararlarının bu mülkiyet sahiplerinin en geniş kârı nasıl sağlayabilecekleri üzerine kurulu olduğu bir toplum biçimidir. Bu tanım tüm Cumhuriyet tarihimiz boyunca geçerliliğini korumuştur. Fakat Amerikan kapitalist sistemi bir dizi büyük değişikliğe de maruz kalmıştır. Marksist iktisatçı Sam Bowles kapitalist ekonomi ile bir bisikleti sürmek arasındaki benzerliğe dikkat çekmiştir: ikisinde de istikrar için ileriye doğru hareket etmek zorunludur (1976:237). Kapitalizm geliştikçe ve değiştikçe, kuşkusuz kapitalist hayatın diğer sektörleri gibi eğitimden de talep ettiklerinin doğası değişecektir.

Amerikan kapitalizminin son yüzyıl içindeki temel değişimleri arasında şunları saymak mümkün: teknolojinin gelişimiyle birlikte, toplam yatırımın bir oranı olarak ücret biçiminde işçilere giden sermaye yatırımının miktarı düşmüştür, bu durum kârda genel ve uzun vadeli bir sıkışmaya yol açmıştır (kâr da kapsayan artı-değer emek tarafından üretilir; bu nedenle emeğe göreli olarak daha düşük bir yatırım oranı, kâr için daha sınırlı bir alan kalması anlamına gelmektedir); kendi içinde çalışan emek gücünün (girişimciler ve meslek sahipleri) oranı yüzde 40'dan yüzde 10'a düşmüştür; aynı dönemde maaşla çalışan işletmeciler ve meslek sahipleri (genel olarak büyük sermaye tarafından çalıştırılan) yedi kat artmıştır; büyük işyerlerinde karmaşık hiyerarşiler, gücü, statüyü ve maaşı belirlemeye başlamış; daha fazla iş minimum

Birleşik Devletlerdeki demokratik kapitalizmin olabildiğince pürüzsüz işlemesine hiç bir düşünce 'fırsat eşitliği' düşüncesi kadar hizmet etmemiştir. Burada da üniversite özel bir rol oynamaktadır. İnsanlar, eğer durumlarının değişmiş, değişmekte olduğuna ya da gelecekte değişeceğine ya da çocuklarının böyle bir değişimi yaşayacaklarına inanırlarsa, büyük bir sosyal ve ekonomik eşitsizlik içinde yaşamayı kabullenebilmektedirler. 19. yüzyılda fırsat eşitliği, temel olarak batıdaki özgür toprakların varlığıyla besleniyordu. Bu toprakların sonuna geldiğinde bu hayal, biraz şans, biraz sıkı çalışmayla insanı zengin yapabilecek küçük bir iş kurma olanağıyla canlı tutuldu. 10 tane küçük işadamından 9'unun(ABD Ticaret Dairesi istatistiklerine göre) başarısızlığa uğradığı bugünse, görece olarak açık yüksek öğretim sistemimiz fırsat eşitliğinin varlığının canlı bir kanıtı olarak hizmet görmektedir.

Bu kapitalist dramada üniversitelerin kendilerine verilen rolü oynamaları için eğitim almak isteyen herkesin bir üniversiteye girebilmesi yeterli değildir. Hem yapı hem de içerik olarak, yüksek öğretim en iyi işe hazırlanmak için herkese az çok eşit şansı veriyor görünmelidir. Eğer üniversiteler düşük seviyeli beceri veren ve geleceğin kapitalist işverenleri tarafından önemli bulunan değer ve tutumlarla öğrenciyi donatan meslek okulları olarak görülse veya daha lisede başlayan yarış sisteminin basit bir devamı olarak algılsaydı, üniversitenin gerçek bir fırsat eşitliğinin varlığı inancını destekleme yolundaki önemli ideolojik görevi onarılamaz bir hasara uğrardı.

Üniversitenin demokratik kapitalizmi haklılaştırmaya yardımcı olmak için oynadığı rol, tahmin edebileceğimiz gibi, orada verilen derslerin içeriğine de yansımaktadır. Özellikle bugün, devlet kapitalistlerin çıkarları doğrultusunda ekonomiye daha doğrudan müdahale ederken ve üniversitedeki bir çok genç işçi sınıfı üyesinin bu durum hakkında okumak ve düşünmek için daha fazla vakti varken, statükoyu korumak için çok daha gelişkin rasyonelleştirmeler gerekmektedir. Bir yandan bunun için çabalanırken, diğer yandan üniversite içinde bazı kapitalizm eleştirileri de dahil olmak üzere bütün bakış açılarının özgürce tartışıldığı bir ortama sahip olduğu görüntüsü verilmek zorundadır. Yoksa üniversiteden çıkan görüşler bilgi ve bilim yerine bir propaganda olarak görülmeye başlanacak ve insanları daha az etkileyecektir. Sadece öğrenciler değil, inancını ve önyargısını akademik otoritelerin değerden bağımsız sosyal bilimiyle meşrulaştırdığı birçok kişinin dahil olduğu kamuoyu da etkilenecektir⁷.

Yüksek öğretimin modern dünyada kapitalizme hizmet etme yollarını içeren listeyi tamamlamak için son olarak üniversitelerin yerel kapita-

İstilere düşük-ücretli, sendikasızsızlaştırılmış, yarı-zamanlı çalışan yedek işçi ordusu sağladığını da belirtmek zorundayız. Üstelik bu yerel kapitalistler iş bulamayan genç insanlara bir tür evlat edinme özeni de göstermeyi önererek, Ira Shor'un deyişiyle, gereksiz işçi deposu olmaya başlarlar (1980:6). Bu durumda, öğrenciler, yalnızca, eğer gerçek bir eğitim aldıklarına ve daha iyisi için hazırlandıklarına inanırlarsa bu alçaltıcı rol ve koşulları gönüllü olarak kabul edeceklerdir.

Bütün bunlar üniversitenin bilgi ve becerinin bir kuşaktan ötekine aktarıldığı ve bazı insanların öğretirken diğerlerinin gerçekten daha eleştirel olmayı öğrendiği yerler olmadığını mı gösterir? Hiç de değil. Bütün dönemlerdeki ve hemen hemen bütün toplumlardaki üniversiteler gibi, Amerikan üniversiteleri de açılış günü konuşmalarında ilan edilen bütün bu hoş özellikleri öyle ya da böyle banndırırlar⁸. Maalesef bu konuşmalar, üniversitelerimizi kapitalist toplumun ürünleri olarak damgalayan diğer işlevlerini teşhir etmeyi ihmal ederler; ama bugünkü durumun dinamiklerini anlamaya yönelik her girişim tarihsel olarak özgül olan bu nitelikler üzerine yoğunlaşarak işe başlamalıdır⁹.

Şimdi sıra akademik özgürlük düşüncesini yeniden sunmaya ve onun nasıl çalıştığını görmeye geldi. Gözümüze çarpan ilk şey, Amerikan üniversitelerinin bir miktar eleştirel düşünceye, yani belirli sayıda eleştirel öğretmene ihtiyaç duyduğudur. Bu, üniversitelerin kapitalist bir toplumda olması gerektiği gibi çalışmalar için, öğretmenlere bir miktar akademik özgürlük verildiği anlamına gelmektedir. Bir takım radikal profesörlerin varlığı, üniversitelerden 'sosyal bilim' olarak yansıyan burjuva ideolojisini meşrulaştırmaya ve üniversiteleri eğitim merkezlerinden daha fazla bir şey olarak göstermeye yarar. Bir miktar radikal profesör gerçek düşünce ve tartışma özgürlüğünün var olduğunu ve insanların günün önemli tartışmalarında bütün tarafları dinleme fırsatına sahip olduğunu göstermek için gereklidir.

Fakat anahtar soru şudur: Hangi noktada bir miktar radikal profesör fazla gelmeye başlar?¹⁰ Zira üniversiteye girenlerin içinde işçi sınıfından gelenlerin sayısının arttığı ve ekonominin düşüş yaşadığı bir zamanda radikallerin varlığı kapitalist sistem için gerçek ve büyüyen bir tehdit oluşturmaktadır. Şu ünlü Kralın Yeni Kıyafeti hikayesinde, kalabalığı kralın çıplak olduğunu inandırmak için çok fazla sese gerek kalmamıştı. Ekonomik krizlerin derinleştiği bir dönemde kapitalizmin vaatleri daha az kırılcan değildir.

Bir miktar radikal profesöre ihtiyacın olduğu ama çok fazlasının da tehlike yarattığı bir ortamda, çizgiyi nereden çekmek gerektiği, kimin

çekmesi gerektiği ve hangi ölçütler temelinde çekilmesi gerektiği tartışması sürekli devam eder. Bu tartışma hükümette de, üniversite yönetiminde de ve hemen her üniversitenin öğretim üyeleri arasında da sürer gider. Bu soruların sorulma biçimi her düzeyde aynı olmadığı için katılımcılar bile aynı tartışmaya dahil olduklarının her zaman farkına varmazlar. Açık bir koordinasyon olmaksızın, görünüşte farklı ölçüt ve prosedürleri kullanarak; devlet, üniversite yönetimleri ve bölümler, makam ve iktidar üzerinde kendi iç çekişmeleri içinde kaybolarak, aynı dengeleme işlemi içinde yer alırlar¹¹.

Öte yandan, kurbanlarının (ya da çizginin öteki tarafında kaldığı için zor duruma düşürülenlerin) perspektifinden bakıldığında, üniversitelerimizdeki akademik özgürlük pratiği üç ayak üzerinde işleyen idare mekanizmasının bir türü olarak görünür¹². Hükümet düzeyinde araçlar (baskıcı yasalar, idari işlemler, mali desteği düşürme tehditleri vs.) ve amaçlar oldukça açıktır (gerçi burada da öğrencilerin akademik öz-gürlüğünü yalancı radikal profesörlerin kandırma çabalarından koruma biçiminde amacı gizleme girişimleri yok değildir). Üniversite yönetimi için bu gizleme, bir yanda üniversitenin özerkliğini doğrudan devlet müdahalesinden koruma ve öte yandan üniversiteyi pürüzsüz -radikaller dalgalanmalar yaratırlar- çalıştırma biçimini alır. Fakülte düzeyinde, Marksist akademisyen Milton Fisk in deyişiyle bu 'iç idare', siyaset bilimi, ekonomi ya da felsefeyi oluşturan sözde nesnel, değerden bağımsız kararlar biçimini alır. Ayrıca her bir disiplinde akademik İyi Ev Yönetimi Onay Mührünü (*Good Housekeeping Seal of Approval*) barındıran dergilere gerek vardır -böylece başka bir yerde yayın yapmak, ki bu genellikle radikal dergilerdir, terfi, mali destek vs. için işe yaramaz (1972:16)¹³.

Marksistleri ya da radikalleri siyasi görüşleri yüzünden üniversiteden uzaklaştırma çabaları sadece ilk düzey olan devlet düzeyinde siyasi terimlerle açıklanan bir akademik baskıdır. Bu nedenle ne zaman hükümetler radikallere karşı bir şeyler yapmaya zorlansa, ağırlıklı olarak hoşgörü varsayımına dayanan üniversitenin ideolojik işleyişi ciddi biçimde tehlikeye düşer. Çok daha iyisi, üniversite yöneticilerinin kurumsal araçları kullanarak radikal profesörleri işe almayı reddetmeleri veya onların kadro isteklerini geri çevirmeleridir. Elbette, hepsinden daha temiz, bölüm öğretim üyelerinin tamamen mesleki ölçütleri kullanır görünerek inisiyatifi kendilerinin almasıdır. Sonuçta denebilir ki, genel bir kural olarak, üniversite yöneticileri sadece fakülte sorumlu davranmadığı zaman fakülteye müdahale ederken, siyasetçiler ise sadece üniversite yöneticileri sorumlu davranma basiretini göstermediği zaman akademik baskı uygular ya da bununla tehdit etme gereği duyar¹⁴.

Devlete, üniversite yönetimine ve bölüm öğretim üyelerine özgü akademik baskı biçimlerini ayırmakla bu üç düzeyin özerk olduğunu söylemek istemiyorum. Tam tersine, Hükümetin üniversite yönetimindeki etkisi -örneğin, başkanı ve mütevelli heyetini seçerek, bütçeyi belirleyerek, araştırma öncelikleri koyarak, programlara onaylar vererek vs- öylesine devasadır ki, kendisi de bir akademisyen olan Micheal Brown kamu üniversitelerindeki yöneticileri devlet aygıtının bir parçası olarak görmek gerektiğini iddia etmiştir (1979:37-9)¹⁵. Hala özel üniversite denilen yerlerde durumun sadece derecesi farklıdır. Hükümeti, üniversite yönetimini ve bir çok bölüm fakültelerini kapitalist sınıfa bağlayan çıkar ve değer bağlarının önemini de küçük göstermek istemiyorum. Milton Fisk, bu bağlantıyı, üniversite profesörlerini kapitalistlere özel bir hizmet ilişkisiyle bağlı memur sınıfı olarak tarif ederek kurmaya çalışır¹⁶. Bununla beraber ben, kapitalist bir üniversitenin çelişkili işlevlerinin (özellikle kapitalist sosyal ilişkileri eğitime, sosyalleştirme ve meşrulaştırmadaki) akademik baskının farklı türlerine yol açmasına dikkat çekmek istiyorum. Ve tam da (Brown, Fisk ve diğerleri tarafından belirtilen) kapitalist sınıf, hükümet, üniversite yönetimi ve çoğu öğretim elemanı arasındaki bu yakın bağlar nedeniyle bunlar analiz edilirken aynı şeyin farklı veçhelerine dönüşürler¹⁷.

Akademik özgürlük konusunda savunduğum şey, bir tür akademik özgürlüğün zaten var olduğudur. Bu özgürlük akademik baskı mekanizmasının üç ayaklı bir biçimini almaktadır. Bu, baskının kimler için ve kime karşı işlediğini gösteren bir biçimdir¹⁸. Neyin öğretilmesine izin verildiğinin bir başka ifadesi neyin öğretilmesine izin verilmediğidir; aynı şekilde neyin çalışılmayacağı, neyin çalışılabileceği ile organik bağa sahiptir. Sürekli değişen bu sınırı koymak, herkesin yararlanabileceği özgürlüğün türünü (yumuşak) ve derecesini (çok az) belirleyen bazılarının bir özgürlük edimidir. Maalesef, akademideki özgürlüğün bugün yaşanan pratiği olarak yorumlanan akademik özgürlük ve onun baskı şeklinde ifade edilişi hep düşünegeldiğimiz gibi bir şey değil. Öyleyse şimdiye kadar düşünmeye alıştığımız ve çoğunlukla akademik özgürlük ideali denilen şey hakkında neler söyleyebiliriz?

İlk olarak, açıktır ki kapitalist sistem üniversiteleri kontrol ettikçe, diğer deyişle kapitalizm devam ettiği sürece, akademik özgürlük ideali ve akademik özgürlük pratiği (yukarıda tasvir etmiştik) arasındaki mesafe az çok sabitlenmiştir. Ama aynı zamanda ben bu idealin kendisinin, sabitlenmiş bu mesafeyi korumakta rol oynayabileceğini, diğer deyişle akademik özgürlük idealinin bir çözüm olmaktan ziyade sorunun bir parçası olabileceğini söylemiştim. Bu nasıl olmaktadır? Kısmen, akademik

özgürlük zorunlu olarak varolan baskıcı pratiği, olması gerekenin k usurlu bir versiyonu olarak sunduğu, onun gizlenmesin e ve görünmez hale gelmesine yardımcı olduğu için. Herkesin desteklediğini söylediği şeyi öne (ya da başlangıca) koymak halihazırda varolan şeye geçici bir nite - lik atfetmek anlamına gelir. Bu açıdan (ve bu düzenden) bakıldığında, bir şeyleri değiştirmek için ihtiyaç duyulan yapısal reformlarla birlikte, kimin kime neyi ne için yaptığının dinamikleri hiç bir zaman anlaşılmaz ¹⁹.

İkinci olarak, gerçek olayların esasında pek de yeterli olmayan tasvirinden başlarsak, akademik özgürlük ideali yavaş yavaş varolanın bir açıklaması haline gelmeye başlar. Bu açıklama öylesine zayıftır ki, en kötüler bile küçük değişikliklerle onu sahiplenebilirler. Herkes aka - demik özgürlükten yanadır ama idealler, doğaları gereği -böyle söylenir- hiç bir zaman gerçekleşmezler. Buna benzer bir durum tüketici egemenliği idealinde de yaşanır. Burada da yapılan işin varsayılan amacı öne çıkar ve insanların aslında süpermarkette ne yaptığını açık - lamaya yardımcı olur: genellikle burada tüketiciler istenmesi öğretilmiş olan ürünleri seçerler. Aynı şekilde, demokrasi ideali de paranın ve medya kontrolünün belirleyici olduğu gerçek seçimlerde olan bitenle ilgili olarak da benzer bir ikili rol oynar. Her bir kertede değer atfedilen bir amacı öne sürmek, kendisi hakkında pek az şey yapılabilecek olan gerçekliği çarpıtmanın ve açıklanmasını zorlaştırmanın araçları haline gelir. Ama bu durum, bu gerçekliğin varlığını devam ettirebilmesi için insanların sözkonusu amacı kötüye kullanmasını gerektirdiği sürece geçerli değildir. Diğer bir deyişle, ancak ve ancak insanların çoğunun, akademik baskıyı kusursuz olmayan akademik özgürlük olarak (yanlış) anlaması sayesinde akademik özgürlük, akademik baskı şeklinde bu kadar etkili bir biçimde işlev görmeye devam edebilir. Eğer kapitalizm -deki akademik özgürlük pratiği akademik baskı ise; akademik özgürlük ideali, bu baskının oluşumunu hem üreten hem de ona izin veren bir ide - olojidir.

Bu kadarı akademik özgürlüğün niteliklerini bir ideal olarak ayrıcalıklı kılmaktan kaynaklanıyor; ama akademik özgürlük idealinin statükoyu korumaya katkısı aynı zamanda özgürlük üzerine dar bir şekilde odak - lanmasından da gelmektedir. Piyasada, politikada ya da akademideki konuşma özgürlüğü insanlara kendi özgürlüklerini kullanmasına izin veren koşulların eşitliğini ya da bu koşulların önemsizliğini varsayar. Ama özgürlük sadece bir şeyi istemekle değil; aynı zamanda istenilen şeye sahip olabilmekle veya onu yapabilmekle de ilgili bir şeydir. İstek, pratiğin içinde cisimleşmiş bir şeydir; ama basit isteğin aksine pratik belirli koşulların varlığını gerektirir. Maalesef, sınıflara bölünmüş bir

toplumda bu türden koşullar asla eşit ve her zaman önemli olamaz. Basitçe söylersek, bazı insanlar paraya, işe, eğitime ve böylece özgürce hareket etme gücüne sahipken diğerleri değildir. Her türlü durumda imtiyazlı bir azınlık kendi imtiyazlarının hazırlanmış rasyonelleştirilmesinden faydalanırlar: onlar sadece kendi özgürlüklerini kullanmaktadırlar. Ve derler ki, diğerleri de olabildiğince bunu yapmaya çalışsınlar²⁰.

Akademide, iktidar sahibi olan insanlar, daha önce belirtilen yollarla radikalleri ezme özgürlüklerini kullanırlar. Eğer akademik özgürlük pratiğinde varolan polisiye mekanizma kendilerine bu araçları kullanma özgürlüğünü veriyorsa, akademik özgürlük idealinin kendisi de onlara, bu durumu rasyonelleştirmenin etkili bir yolunu sunmaktadır. Bu nedendir ki, yürüttükleri biçimiyle akademik özgürlük hakkında mütamadıyen çıkardıkları patırtı aslında onların yaptığı baskı işiyle ilgilidir. Kapitalist toplumun tümünde olduğu gibi, üniversitede de, sosyal adalete eşit ve güçlü bir şekilde bağlanmanın olmadığı yerde özgürlüğe bağlanmak daha da büyük adaletsizliklerin tohumunu içinde taşıyacaktır. Ancak, akademik özgürlük idealinin yerini akademik adalet idealinin alması için, üniversitelerin varolan eşitsizliği yeniden üretmeye ve meşrulaştırmaya artık daha fazla ihtiyacının olmadığı bir toplumu, yani sosyalist bir toplumu beklememiz gerekiyor.

Şimdiye kadar akademik özgürlük idealinin varolanı olduğu gibi tutmaktaki rolü üzerinde durdum ama şimdi bu idealin aynı zamanda varolanın değişmesine yardımcı olmak için de rol oynadığını itiraf etmekten yalnızca mutluluk duyabilirim²¹. Yani akademik özgürlük, devlet, üniversite yönetimi ve fakülte üyeleri tarafından yapılan akademik baskıları gizler, çarpıtır ve rasyonelleşmesine yardımcı olurken; aynı zamanda küçük bir alan açar ve eleştirel düşüncenin kendini sunması için bir takım haklılaştırmalar sunar. Retorik olarak ve bazı istisna durumlarda da prosedürel olarak, akademik özgürlük ideali, kendilerine açılan bu alanı kullanan radikal öğretmenler için naçizane bir savunma olarak hizmet görür. Bir şeyi dilemek, onu gerçekleştirmek anlamına gelmese ve birleşmiş çıkarları zedeleyemese de, insanların doğru olduğuna inandıkları (yanlış olsa bile) ve iyi olarak gördükleri (olanaksız olsa bile) şeyin de kendine göre bir etkisi vardır. Sadece sürekli bir tekrarla bile olsa, liberaller, kendi düşüncelerini hayata geçirmekten fazlasıyla korkan ama bunu yapanları da desteklemek isteyen akademik özgürlük grupçuklarının bir alt-türünü oluşturarak özellikle akademinin daha genç üyeleri üzerinde bazı durumlarda etkili olamazlar²². Kendi inançlarını kendi günlük yaşamlarıyla birleştirmeye çalışan (artık iyice yerleşmiş akademisyenler dışında herkes üzerinde

öz-yıkıcı bir etkiye sahiptir) birkaç tane gerçek istisnanın yardımıyla, akademik özgürlük ideali bazen üniversitelerimizde çalışılabilecek şeylerin sınırlarını genişletme mücadelesinde ilerici bir rol oynar.

Kanımcı, belirsiz, muğlak, çelişkili fakat yeteri sıklıkta tekrarlanmış olan akademik özgürlük ideali, aynı zamanda akademik baskı uygulayıcılarının yapabilecekleri hatta isteyebilecekleri şey üzerinde de çok genel bir sınırlandırıcı etkiye sahiptir. İkiyüzlü suçlular yerine dobra suçlularla uğraşmak her zaman daha iyi değildir. Bunların ikiyüzlülüğü karşısında haklı olarak midesi bulanık bir çok radikal eleştirmen bu işin olumlu tarafına bakmayı ihmal etmişlerdir. Üniversitedeki ve aslında bütün kapitalist toplumdaki, ikiyüzlülüğün karmaşık ve yer yer de insanileştirici etkisi daha ciddi bir incelemeyi hak ediyor.

Son olarak ve en önemlisi, akademik özgürlük ideali eleştirel düşüncüyü içinde barındırdığı sürece, üniversite de bu türden eleştirel düşüncelerin gelişmesine katkıda bulunacaktır. İyi tarafıdır: düşünürsek bu durum, modern kapitalist toplumun koşullarının akademik özgürlüğü nasıl akademik baskıya dönüştürdüğünün ve bu ideali nasıl baskı araçlarının üstünü örtmek için kullandığının kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Eleştirel olarak kurulmuş bir ideal, bu idealin kötüye kullanılmasının koşullarını ve bu süreci tersine çevirecek yapısal değişiklikleri de içinde barındırır²³. Ahlaki kazgınlık ifadelerinden kurtulduğumuzda, akademik özgürlük için, onun varoluşu için gerekli eşitlikçi koşulları inşa etmeye yardımcı olacak şekilde çalışmaya başlayabiliriz. Böyle bir şey sadece öğretmenler ve öğrenciler için akademik özgürlük talep etmeyi değil, aynı zamanda kendi fikirlerini özgürce açıkladığı için cezalandırılan işçileri ve diğerlerini de kapsamalıdır. Bu genişletilmiş akademik özgürlük ideali anlayışını geliştirmekle, bu türden bir ideali üniversitede ve en geneliyle halk içinde savunarak onu pratikte çalıştırmaya başlamış oluruz. Bu yorumdan bakıldığında akademik özgürlük, sosyalist bir toplum için bilinçli bir mücadelede yasar ve büyür.

Maalesef bu ilerici eğilimlerden hiçbirisi egemen değildir. Şu anda, bütün bu ilerici eğilimler üniversiteyi gözetlemeye yardımcı olmakla meşgul olan akademik özgürlük tarafından oynanan role bağımlıdırlar ve ilğimizi ancak bu merkezi olgu açık kılındığında hakedebilirler. Yoksa, yukarıda andığımız bütün bu tahrifatların kurbanı durumuna düşer ve hatta onun işleyişine yardımcı bile olabiliriz. Fakat bir kere akademik özgürlüğün görüldüğü bağlam olarak kapitalist ilişkiler ortaya serildiğinde, onun bu bağlamdaki ana işlevi tam olarak anlaşıldığında, kapitalizmi aşmaya yardımcı olan öteki rolü üzerinde de durabiliriz.

Özetle, akademik özgürlük hem özgürlük hem de baskıyla ilgili bir şey -dir. Ama özgürlüğün ve baskının sadece karşıtlar olarak değil, önkoşullar, etkiler ve veçheler olarak da birbirleriyle nasıl ilişkilendikleri ile ilgili bir şeydir²⁴. Bunları uygun ele alış sırası, önce baskı ve sonra da özgürlüktür²⁵. Bu yolla, özgürlük daha az tahrif edilmiş olur ve özgür -lüğün (ideolojik biçimi içinde) baskıya yaptığı katkı en aza indirilmiş olur. Akademik özgürlüğe Marksist yaklaşım, onu kapitalist güç ilişkileri -ne sıkıca bağlı bir pratik ve buna eşlik eden bir ideoloji olarak çözümle -mektir²⁶. Bu çözümleme yeni bir eleştirel pratiğin ve onu daha genişletilmiş bir akademik özgürlük nosyonunu altında barındıracak alternatif bir görüşün gelişmesine yardımcı olur.

Peki bugünkü vaziyet nedir? 1991 yılının kış ayında akademik özgürlük içindeki bu çelişkili eğilimlerin durumu nedir? ²⁷. Söylenmesi gereken ilk şey, üniversitelerde Marksist ve diğer türden radikal profesörlerin sayısında ciddi bir artış olduğudur. Kapitalizmdeki yükselen kriz, bir çok burjuva bilim adamının bunu açıklamaktaki çaresizliğiyle birleşince, bu durum pratik olarak her disiplinde Marksist bilimin meşruiyetinin yük -selmesine yol açtı²⁸. Aynı zamanda, işe alınan ve kadro verilen radikal profesör sayısında da artış vardır.

Belki de en çarpıcı gelişme daha önce tanımladığımız üç ayaklı baskı mekanizmasında yavaş yavaş ortaya çıkan çözülmüzdür. Radikal bilim adamlarının sayısının artışı ve radikal bilimin meşruluğunun yükselme -si ile birlikte, en alt basamak olan üniversitedeki profesörler, daha önce olduğu gibi radikalleri düzenli bir biçimde dışlamıyorlar. Bu değişimi Maryland Üniversitesi'nde yaşadığım deneyimle farketmiştim. 10 tane siyaset bilimciden oluşan inceleme komitesi beni, bir Marksisti, başkan -lığa seçmişti. Böyle bir şeyin on yıl önce olabileceğini sanmıyorum. Eğer bu geleneksel olarak sosyal bilimlerin en muhafazakar bölümü olan siyaset bilminde gerçekleşmişse, bütün disiplinlerde (bazen çok yavaş da olsa) ve ülkedeki bütün üniversitelerde (bir çok istisna varolsa da) gerçekleşiyor olsa gerek. Benim durumumda ve başka durumlarda, bu gelişme, üniversite yöneticilerini ve politikacıları (ikinci ve üçüncü ayak -lar) akademik baskının içinde daha doğrudan yer almaya zorladı. Fakat daha önce de belirttiğim gibi, meşruiyet anlamında kabul edilmez bir bedel ödemedi ne kadar ileri gidebileceklerinin de sınırları vardır .

Sonuçta, yer yer önemli zaferler gerçekleşti. En önemli olanlar arasın -da, kadroya giren Fred Block'u (sosyoloji, Pensilvanya Üniversitesi)ve Dick Walker'i (coğrafya, California-Berkeley Üniversitesi) ve uzun mücadelelerden sonra terfi eden Edwin Marquiti (fizik, Minnesota Üniver -sitesi) sayabiliriz. Kartlar bize karşı karılmışsa da, henüz hepsi dağıtıl -

madı ve özel bir mücadele yoluyla yapılanların hesabı sorulabilir.

Yaklaşan dönemde, -daha önce belirttiğimiz nedenlerden ötürü- radikal öğretmenlerin sayısında daha fazla bir artış, akademik baskının miktarında bir yükselme (temel olarak üniversite yönetiminden ve daha az derecede olmak kaydıyla hükümetten) ve -bunların ikisinin sonucu olarak- kapitalist ideolojinin bir meşrulaştırıcısı olarak üniversitenin rolünde süregiden bir zayıflamayı görmeyi bekliyorum. Bu çatışmalı eğilimlerin nihayetinde nereye gideceği, elbette bizim üniversitede aldığımız konumlardan çok daha fazla, daha geniş toplumun sosyal ve politik mücadelesine bağlıdır. Ama profesörler olarak bizim yaptıklarımız bir şeyleri dengelemeye yarayacaktır; bu nedenle daha iyi bilim adamı, daha iyi eleştirmen, daha iyi öğretmen olmamız gerekiyor. Aynı zamanda kararlılığa ihtiyacımız var. Bu beni yeniden Scott Nearing'e götürüyor.

29 Kasım 1981'de 100 yaşında ölmeden sadece iki yıl önce Scott Nearing, isteyen herkesle paylaşmam için bana bir mektup yolladı:

Daha iyi ve daha adil bir dünya için mücadele veren yoldaşlarıma kardeşçe selamlarımı yolluyorum. Bugün dünya çapında yaşadığımız değişim ve zulüm döneminde, araştırmak ve öğretmek özellikle önemli. Bilim adamları olarak bizler inandıklarımızı ve öğrendiklerimizi başkalarına kazandırma ve öğretme hakkına ve görevine sahibiz. Bunu yapma hakkı bizim mesleğimizin temel taşıdır. Ne zaman bir otorite bizim öğrenme ve iletişim -araştırma ve öğretme-sorumluluğumuza meydan okumaya kalksa, bu hakka olan ihtiyaç çoğalır. Yaşadığımız dönem, bilim adamlarına ve öğrencilere geleceğin insanı için devasa sonuçları olabilecek bir meydan okumayla karşılaşmak ve bir parçayı oynamak olanağı sunuyor. Kuzey Amerika'daki gericiliğin, baskının ve despotizmin türlü biçimlerine karşı çıkan ve direnen cesur kadın ve erkeklere selam olsun.

Çeviren: Emre Arslan

Yazının alındığı kaynak: Bertell Ollman (1993) "The Ideal of Academic Freedom as the Ideology of Academic Repression, American Style", *Dialectical Investigations* içinde, London: Routledge, 119-132.

Notlar

1) Ekim 1981'de, New York Şehir Üniversitesi'nin mütevelli heyeti Morris Schappes'den ve diğer Rapp-Coudert Heyeti'nin inceleme kurbanlarından özür dilenmesi için oylama yaptı. McCarthy dönemindeki "aşınıklar" için

aynı türde özürler Reed Colledge' in mütevelli heyeti tarafından (Stanley Moore vakasında) ve Temple Üniversitesi tarafından (Barrows Dunham vakasında) dilendi.

2) Genişletme soyutlaması için bkz, s. 39-53 [114-116] [Ollman, bu yazıyı diyalektik yöntemin bir örneği olarak *Diyalektik İncelemeler* adlı kitabının bir bölümü yaptığı için daha önce incelediği yöntemsel kavramlara referans veriyor. Özgün metinde olmayan kitabın künyesi şudur: Ollman, B. *Dialectical Investigations*, 1993, Roudledge: New York. Ayrıca Ollman'ın diğer yapıtları gibi bu yapıtının da Türkçe'de bulunmadığını göz önüne alarak burada *Praxis*'in Yaz 2001 sayısında Emre Arslan ve Beycan Mura'nın "Bertell Ollman'ın Marksizm'e Katkısı: Diyalektiği Çalıştırmak" başlıklı yazısında bu kavramlara değinilen sayfaları da eklemeyi gerekli gördüm. Bu referanslar köşeli parantez içinde verilecektir. (ç.n)]

3) Bakı noktasının genişletmesi için bkz, s: 67-78 [120-2]

4) Genelleme düzeyi soyutlaması için, bkz: 53-67 [116-120]

5) Bir sürecin geçmiş veçhelerini soyutlamak için bkz, s. 28-31

6) Yüksek öğretimdeki gelişmeler ve bu gelişmelerin kapitalizmin değişen gereksinimleriyle ilişkileri konusunda geniş bir tartışma için, bkz Bowles ve Gintis. *Schooling*; Ira Shor, *Critical Teaching and Everyday Life* (Boston: South End Press, 1980); Martin Carnoy, ed., *Schooling in Corporate Society: The Political Economy of Education in America* (New York: David McKay, 1972); ve Henry A. Giroux, *Ideology, Culture and the Process of Schooling* (Philadelphia: Temple University Press, 1981).

7) Görünüş/Öz için, bkz s: 10-11 ve 45-6 [115-6]

8) Karşıt kutupların birbirine nüfuz etmesi konusunda, bkz. 14,48 ve 64-5 [111]

9) Genelleme düzeyi için bkz s: 53-67 [116-120]

10) Nicelik/Nitelik değişimi konusunda bkz. 53-67 [111]

11) Özdeşlik/Fark konusunda bkz. 13-14, 42-4, ve 73-5 [111, 114-5]

12) Bakı noktası soyutlaması için bkz. 67 -78 [120-2]

13) Brown'ın yukarıda göndermede bulunduğu makalesi dışında, Fisk'in makalesi Marksistlerin akademik özgürlük konusunda ne kadar az çalışma yaptıklarını en iyi şekilde göstermektedir.

14) Özdeşlik/Fark için bkz. 13-4, 42-4 ve 73-5 [111, 114-5]

15) Bakı noktası soyutlaması için, bkz. 67-78 [120-2]

16) Ibid.

17) Çelişki için bkz 15-17, 50-3, 63-5 ve 76-7. [112] Özdeşlik/Fark için bkz. 67-78 [111, 114-5]

18) Genişletme soyutlaması için bkz. 39-53 [116-120] ; bakı noktası için bkz. 67-78 [120-2]

19) İdeolojinin eleştirisinde bakı noktası soyutlaması için bkz. 70-3

- 20) İdeolojinin eleştirisinde genişletme soyutlaması için bkz. 26, 41, 45-6.
- 21) Karşıt kutuplarının birbirine nüfuz etmesi hakkında bkz. 14, 48 ve 64-5 [111]
- 22) Nicelik/Nitelik değişimi için bkz. 15, 48-9 ve 76 [111]
- 23) Genişletme soyutlaması için, bkz. 39-53 [114-6]
- 24) İçsel ilişkiler için bkz. 33-9 [106-9]
- 25) Bakı noktası için bkz. 67-78 [120-2]
- 26) Genişletme soyutlaması için bkz. 39-53 [114-6]; genelleme düzeyi için bkz. 53-67 [116-120] ; bakı noktası için bkz. 67-78 [120-2].
- 27) Çelişki için, bkz. 15-7, 50-3, 63-5 ve 76-7 [112]
- 28) Üniversitelerde Marksist akademisyenlerin yükselişi ve Marksist bilimin yayılması hakkında, bkz, Bertell Ollman ve Edward Vernonff, (der) *The Left Academy: Marxist Scholarship on American Campuses*, Cilt 1 (New York: McGraw Hill, 1982); Cilt 2 (New York: Praeger, 1984); Cilt 3 (New York, Praeger, 1986). Sosyalizm ve Marksizmle (yanlış bir biçimde) birleştirilen Doğu Avrupa rejimlerinin düşüşü bu trendin geçici bir tersine dönüşüne yol açtı. "Geçici" diyorum, zira kapitalizmin kötüleşen problemleri, onu anlamak için tek yeterli yol olan Marksizmi ve onu çözmek için tek rasyonel ve insani yol olan sosyalizmi gerektirmektedir.

Kaynakça

- Bowles, S. ve H. Gintis (1976). *Schooling in Capitalist America*. New York: Basic Books.
- Brown, M. (1979). "The Ollman Case and Academic Freedom", *New Political Science*, Spring.
- Fisk, M. (1972). "Academic Freedom in Class Society." *The Concept of Academic Freedom*, (der) Edmund Pincoffs. içinde Austin: University of Texas Press.
- Frumkin, R. M. (1981). "The Eternal Professor: Scott Nearing is Still Teaching", *ZEDEK* (February)
- Metzger, W. P., *Academic Freedom in the Age of the University*. New York: Columbia University Press.
- Ollman, B. ve Vernonff E. , (der) *The Left Academy: Marxist Scholarship on American Campuses*, Cilt 1 (New York: McGraw Hill, 1982); Cilt 2 (New York: Praeger, 1984); Cilt 3 (New York, Praeger, 1986
- Schappes, M. U. (1982). "Forty Years Later- But Not Too Late", *Jewish Currents* (April)
- Shor, I. (1980) *Critical Teaching and Everyday Life* Boston: South End Press,
- Twain, M. (1899). *Following the Equator: A Journey Around the World*. New York: Harper and Brothers.